

vezető: *Bubnó Tamás*). Szólisták: *Varga Donát, Viszló István, Philipp György, Cser Péter*. Km.: *Király Csaba* (orgona). Vez.: *Bubnó Tamás*.

2011. június 5., 12 óra — áldozócsütörtök utáni vasárnap (Exaudi): *Missa choralis organo concinente* (1865). Előadók: az *Országos Széchényi Könyvtár Énekkara* (vezető karnagy: *Eckhardt Mária*). Szólisták: *Stiedl Katalin, Barlay Zsuzsa, Viszló István, Laborfalvi Soós Béla*. Km.: *Sirák Péter* (orgona). Vez.: *Eckhardt Mária*.

2011. június 26., 15.30 — pünkösd utáni 2. vasárnap: *Koronázási mise* (1866/67). Előadók: *Ventoscala Szimfonikus Zenekar és Schola Cantorum Budapestiensis*. Szólisták: *Csereklyei Andrea, Bakos Nelli, Varga Donát, Cser Péter*. Km.: *Balogh Lázár* (orgona). Vez.: *Philipp György*.

Az utolsó rész a Bosnyák téri Páduai Szent Antal-plébániatemplomban lesz:

2011. november 2., 18.30 — halottak napja: *Requiem* (1867/68). Előadók: *Szent Efrém Férfikar* (művészeti vezető: *Bubnó Tamás*). Szólisták: *Varga Donát, Viszló István, Laborfalvi Soós Béla, Silló György*. Km.: *Fassang László* (orgona), *Komlóssy Gábor* (trombita), *Szász József* (trombita), *Szűcs Szabolcs* (harsona), *Villányi László* (harsona), *Bubnó Márk* (timpani). Vez.: *Bubnó Tamás*.

Régi rítusú nagyhét Budapesten és Gyömrőn, 2011-ben

Mivel az akkor érvényes szabályok szerint csak kivételesen lehetett egyazon templomban kétszer, ráadásul különböző rendtartás szerint végezni a nagyheti szertartásokat, s ha erre véletlenül sor került, az óhatatlanul kompromisszumokkal kellett, hogy járjon az időzítést illetően, a szinte teljes nagyheti régi rítusú szertartásokra évek óta vágyó Szent Mihály Laikus Káptalan a virágvasárnapon túlmenően nem gondolhatott a neki egyébként otthont adó budapesti templomokra. Egyébként is olyan helyszínt igyekeztek találni, amelyen a szent háromnapra tartósan berendezkedhettek, és amely nyugalmával biztosítja, hogy ne szoros időkeretek között, a teret folyton át-, majd visszarendezve, esetlegességek és kapkodás mellett kelljen fölkészülniük a szent cselekményekre. A nagyhét régtől fogva zarándoklatok, lelkigyakorlatok, a szerzetesi környezetbe való visszavonulás ideje: hagyományteremtő szándékkal kerestek olyan, félreeső templomot, amelynek közvetlen közelében szálláslehetőség van, de nem megközelíthetetlen azoknak sem, akik Budapestről vagy Budapesten keresztül érkeznek és nem tudnak vagy akarnak élni a helyben lakás lehetőségével. A helyi plebániával és az illetékes megyéspüspökkel való egyeztetés után a Nepomuki Szent Jánosról elnevezett, gyömrői Öregtemplomban, Budapesthez közel sikerült olyan helyszínt találniuk, amely minden felsorolt szempontnak megfelelt.

A 2011-es év nagy újdonsága tehát az volt, hogy a nagyhét összes jelentős szertartását megtarthatták a hagyományos római rítus szerint. Az 1969/70-es liturgikus reform óta ez az első alkalom, hogy Magyarországon ismét megelenedtek a húsvéti misztérium közösségi megélésének ezek az ősi formái, ezért nem túlzás történelmi jelentőségű eseményről beszélnünk. Nem véletlenül hangsúlyozzuk a közösségi jelleget sem: XVI. Benedek pápa *Summorum Pontificum* motu proprioja ugyanis a 2. cikkelyben megtiltja a magánmisék végzését a szent háromnap folyamán, e szertartásokat tehát csak a néppel együtt, hívek valamely közösségében lehet ünnepelni. Ezt a közösséget a jog nem határozza meg, ezért súlyosan tévedtek azok, akik annak fogalmát az Ecclesia Dei Pápai Bizottság által létrehozott vagy elismert intézményekre korlátozták, azt állítva, hogy a Szent Mihály Laikus Káptalan szertartásai „szabálytalanok” lettek volna. Maga a közösség már hosszú ideje adott, hiszen a Káptalan 2004 óta, a hozzá kapcsolódó hívek csoportja pedig legkésőbb 2007 novembere óta folyamatosan létezik. Szertartásaikra teljesen jogszerűen, az illetékes plébános és megyéspüspök engedélyével került sor.

A hagyományos római liturgia —értve ezalatt annak esztergomi változatát is, amely szerint több ponton a mostani nagyhét végbement— megjeleníti és kifejezi az emberi nem megváltásának legnagyobb misztériumait. Az első régi rítusú nagyhét ezért fontos állomás a káptalan történetében: liturgikus tevékenysége ezzel vált teljes körűvé. Ezért és a hazai úttörő jelleg miatt kell róla részletesen megemlékezni.

Virágvasárnap, április 17.

A nagyhét eseményeit a virágvasárnap vezeti be, amelynek liturgiája Jézus jeruzsálemi bevonulását, szenvedésének megkezdését ünnepli. A szertartásokat a vasárnapi régi rítusú szentmiséknek otthont adó Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony-főplébánián tartották meg, amelynek frissen felújított környezete a korábbiaknál méltóbb helyszínt biztosított a liturgia első felét lezáró palma-, ill. barkaágas körmenetnek.

A virágvasárnapi szertartások két fő részre oszlanak: az ágak megszentelésére, amelynek formája egy kánon és átváltoztatás nélküli ún. szárazmise (*missa sicca*), valamint a tulajdonképpeni szentmisére. A kettő között foglal helyet a megszentelt ágakkal végzett körmenet az Úr bevonulásának emlékére, amely a szentmise —s a benne elhangzó passió— előkészítésével is szolgál.

A hívek a templomban gyülekeztek, s itt foglalt helyet a körmenet lezárásában fontos szerephez jutó gyermekkórus is. Ezt a különleges szolgálatot most a *Budai Ferences Énekes Iskola* tanulói, idén az 1. A és a 2. A osztályok összesen 44 diákja látta el (zenei osztályfőnökök: *Semlyénné Menus Gabriella* és *Várföldi László*), akiket a Szent István Énekes Iskola 20 fős kórusa egészített ki (*Czifra Orsolya* és *Patai Péter* vezetésével).

A barkaszentelési szertartás a bevonulás után *Asperges*-szel kezdődik. Az oltáron álló kereszt és a külön asztalra készített ágak lepelletel vannak eltakarva. Az introitus helyén elhangzó *Hosanna filio David* antifónát könyörgés, majd szentlecke (Ex 15,26; 16,1–7) követi, amely a zsidó nép pusztai vándorlásáról és az Úr által küldött mannáról szól, a szertartáshoz pedig jelképesen azzal a részletével kapcsolódik, amely az Elimben található tizenkét forrásról és hetven pálmafáról emlékezik meg. Ezután a szköla a *Collegerunt pontifices* graduálét énekli, majd következik a virágvasárnapi bevonulás evangéliuma (Mt 21,1–9).

A szárazmise a könyörgéssel, a prefációval és a Sanctusszal folytatódik, a kánon helyét azonban a leckeoldalon elhangzó öt könyörgés foglalja el. Ezek végétével a pap meghinti a barkákat szenteltvízzel s megfüstöli őket. Ezt követi a hatodik könyörgés, amely után a celebráns az áldoztatórácsnál kiosztja a megszentelt ágakat, miközben a szköla az ágakról és a földre terített ruhákról szóló *Pueri Hebraeorum* antifónákat énekli. Végül az egyik ágat a körmeneti keresztre kötik, majd a pap az utolsó könyörgést elvégezve felveszi az oltárra neki odakészített pálmaágot, és a *Procedamus in pace!* felszólítással útjára indítja a körmenetet.

A körmenetben elől halad a tömjénvivő, őt követi a szertartó a kereszttel, mellette a két gyertyavivő, utánuk az énekesek (a gyermekek és a szköla), majd a pap, s végül a hívek, barkákkal a kezükben. A mostani körmenet a temp-

lomból az északi mellékajtón vonult ki, jobbra fordulva áthaladt a felújított piarista ház boltívei alatt, balra kanyarodva megkerülte az épületet, majd a Március 15-e téren keresztül tért vissza a templom főkapujához. Az énekesek eközben az *Ante sex dies*, a *Cum audisset populus*, a *Fulgentibus palmis* és a *Cum appropinquaret Dominus* antifónákat énekelték, amelyek között az *Üdvünknek boldog ünnepe* népének versszakai hangzottak el.

Amikor a körmenet visszaér a templom főkapujához, az előénekesekként szereplő gyermekek bevonulnak rajta, a pap viszont az asszisztenciával és a néppel megáll előtte. Az ajtót becsukják, a kereszt és a gyertyák kint maradnak. A pap középre áll, két oldalán a szkóla tagjaival, és kezdetét veszi a *Gloria, laus et honor* himnusz éneklése. Ennek verseit a gyermekek a templomban éneklék, a refréneket pedig a kint állók felelik rá. Az utolsó versszakot követően a szerző a kereszt alsó részével megüti az ajtót, az kinyílik, és mindnyájan bevonulnak az *Ingrediente Domino* antifónát énekelve.

A szentmise a lépcsőimával kezdődik (*Iudica* zsoltár nélkül), amely alatt a szkóla a *Domine ne longe facias* introitust éneklé. A szentleckében (Ph 2,5–11) Szent Pál Krisztus megalázkodását és önkiüresítését állítja példaként a hívek elé, ezt követi a *Tenuisti manum* graduále.

A virágvasárnapi szentmise egyik csúcspontja a *Deus Deus meus* kezdetű traktus, amely az Úr által a keresztfán is imádkozott 21. zsoltár zenei földolgozása. Ezt az igen hosszú és kidolgozott tételt egyetlen szólista kezdi előadni, akihez versenként mindig újabb énekes csatlakozik, míg végül az utolsó verset már az egész szkóla éneklé. A traktus —a graduáléhoz hasonlóan— biblikus (ószövetségi) olvasmánynak számít, amelyet a pap és az asszisztencia ülve hallgat végig.

A traktus után hangzik el Krisztus Urunk kinszenvedése, ezen az ünnepen a Máté-passió szövegével. A celebráns az evangéliumi oldalon, a misekönyvnél éneklé Jézus szavait, az Evangélista és Pilátus az oltárlépcsőkön áll, mindhárman észak felé fordulva. A hívek és a szolgálattevők ezalatt barkát tartanak a kezükben. A passió utolsó szakaszát (Mt 27,62–66) a pap evangélium gyanánt, sajátos tónusban (*planctus*) egyedül éneklé, tömjénezéssel, de akolitusgyertyák nélkül. A szentmise a megszokott rend szerint zajlik tovább.

Nagszerda este, április 20.

A napok liturgikus számítása az előző esti záró imaórától, a kompletóriumtól kezdődik, az egyházi nap ezért nem esik egybe a mai polgári időszámítás 24 órás napjával. A szent háromnap tehát nem csütörtökön indult, hanem már szerda éjjel megkezdődött a következő nap első óráiból elővételezett virrasztó zsolozsmával.

A szent háromnap résztvevői a templomtól 5 percre, a volt Teleki-kastély, most diákotthon épületében laktak. A hosszú elhanyagoltság után kívülről

szépen helyreállított épület belül semmit sem mutat egykori arculatából, de rendezett, 6–8 ágyas szobái rendelkezésükre álltak. A kastély közepén mindkét emeleten van egy-egy igen tágas helyiség, amely alkalmas próbák, elméledések és más összejövetelek megtartására. A hívek az étkezésen és a pihenésen kívül a kishórákat is a kastélyban végezték. A vendéglátók az alagsori ebédlő helyett a földszinti „zsibongót” ajánlották föl a közös étkezésekhez.

A káptalan együtt ünneplő tagjai és a hozzájuk csatlakozók nagyszerda délután érkeztek meg Gyömrőre. A szállás elfoglalása és a templom berendezése után kezdetét vette a nagyheti liturgiák sorozata a nagycsütörtöki sötét zsolozsma (matutínium és laudes) elimádkozásával. Az elmúlt években, mikor még nem volt lehetőségük az összes szertartás elvégzésére, ez az imaóra jelentette nekik a teljes nagyheti liturgiát, most viszont — mintegy hosszú pusztai vándorlás után — a beteljesült ígéret nyitányává és bejáratává vált. A három „sötét zsolozsma” egyébként felépítésében és rítusaiban pontosan megegyezik, egyedül szövegeik és a hozzájuk tartozó dallamok különböznek az adott nap szerint.

A szertartások követésére — hatalmas munkával — nyomtatott kiadványként a hívek rendelkezésére bocsátották az *Officia tenebrarum*-ot (zsolozsmák) és *A nagyheti szertartások rendje* című füzetet, amely az események rövid, rubrikális leírásán kívül a közösen énekelt latin és magyar nyelvű liturgikus tételeket, valamint a magyar népelemek szövegét is tartalmazza. A *Graduale Strigoniense* latin tételeit a szkóla a *Hebdomada maior* című külön füzetből énekelte.

Nagycsütörtök, április 21.

A nap kereplős ébresztés után a prima elimádkozásával indult. Ehhez kitűnő helynek bizonyult a kastély főbejárata előtti portikusz, amely innentől fogva a házi zsolozsmák és az énekpróbák állandó helyszínéül szolgált. (A kastély előtti mező egy része játszótérnek lett kiépítve, amelyet a gyermekek örömmel használtak a napközbeni programok alatt.)

Nagycsütörtök délelőtt a terciát a templomban tartották, mivel utána következett a közös bűnbánati liturgia a vezeklők visszafogadásának emlékére. Ezt az ősi rítust a Barsi Balázs ferences atya által összeállított, *Nagyhét* című kötet (1. kiadása: Esztergom 1992) hozta vissza a liturgikus köztudatba, most is ennek alapján végezték.

A délelőtt második felében a délutáni szertartások énekpróbája és liturgikus előkészítése folyt a kastélyban, ill. a templomban, amit délben szexta követett. A kastély és a templom közötti gyors közlekedést egy ösvényen tudták megoldani, amely a két fő helyszín közt elterülő mezőgazdasági-ipari területet vágta át.

Ebédüket az alagsori étkezőben fogyasztották el, nagycsütörtöki témájú felolvasást hallgatva Barsi Balázs és Dobszay László „*Íme, most fölmegyünk Jeruzsálembe.*” *Hítünk misztériumai a nagyheti liturgiában* című könyvéből (Budapest 2001). Ebéd után rövid pihenés, nóna, majd további próbák és előkészületek következtek.

A nagycsütörtöki szertartások délután 5 órakor kezdődtek a templomban, ahová körmenetileg vonultak át. Néhány különleges elem jelezte a legszenzibb napok kezdetét. A lépcsőimában már elmarad a *Judica* zsoltár, az introitus végén pedig feketevasárnap óta nincs *Gloria Patri*. A *Gloria in excelsis Deo*-ra megszólalnak a harangok, a csengők és az orgona, innentől azonban elhallgatnak egészen a feltámadási mise Glóriájáig (a csengő helyét a kereplő veszi át).

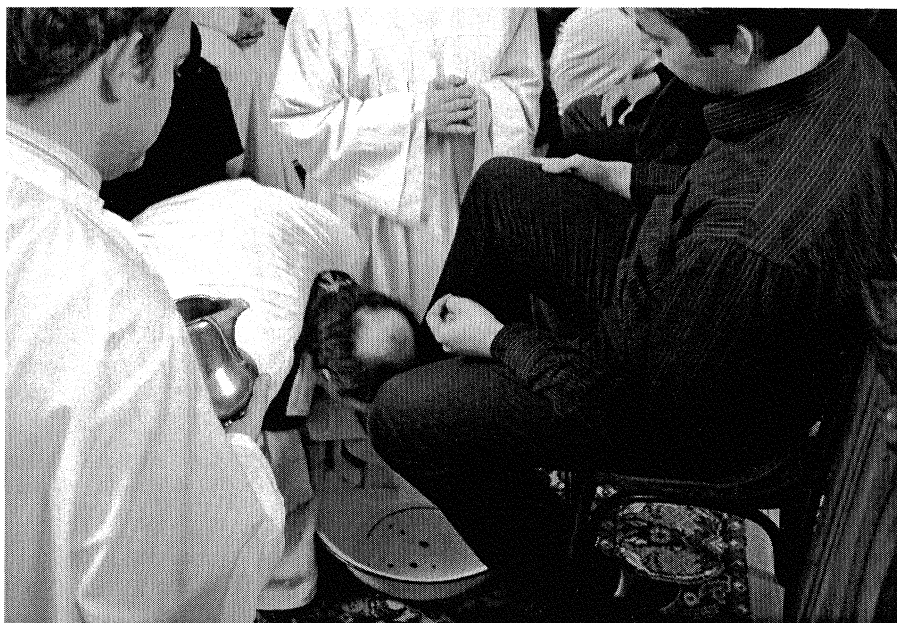
A mise menete ezután már a szokásos, kivéve hogy a Szent Vér vétele után a celebráns az üres kehelybe beleteszi a két megmaradt Szentostyát, majd gondosan becsomagolja és fehér vélummal fedi be. Innentől a pap és a ministránsok mindig a Szentség felé hajtanak térdet.

A szentmise után következik a körmenet, amellyel az Úr testét a szentsírhoz viszik, ahol a szent háromnap folyamán rejtőzni fog. A celebráns ehhez fehér palástot ölt, megtömjénezi az oltárra kitett Szentséget, majd a vállvélummal megfogja, és elindul a körmenet. Elöl megy a keresztvivő, utána az akolitusok égő gyertyákkal kezükben, őket követi a szköla, majd a pap a Szentséggel, aki előtt a turifer a füstölő turibulumot lengeti. Őt követik a hívek, akik mind égő gyertyát tartanak kezükben. A körmenet alatt a *Pange lingua* himnuszt éneklük és kerepelnek. Mivel a szentsírt a templomon belül, a bejáratnál közvetlenül balra tudták felállítani, az ehhez tartó körmenet mindig a templom megkerülését és az ide való visszatérést jelentette.

A szentsírhoz visszaérve a pap leteszi a Szentséget, megfüstöli (közben a *Tantum ergo* és a *Genitori Genitoque* versszakokat éneklük), elteszi a tabernákulumba. Az akolitus-gyertyák itt maradnak égve, a többiek eloltják kézi gyertyáikat.

Ezután következik a vesperás, amely az antifónákkal elénekelt öt zsoltóron és a szintén antifónával előadott Magnificaton kívül más tételt nem tartalmaz, és *Gloria Patri* sem szerepel benne.

Szorosan nem liturgikus cselekmény, de igen ősi és szép szertartás a lábmosás szokása, amelyhez a celebráns albát, lila stólát és palástot ölt. Így vonul az aszisztenciával a lábmosás helyére (ez most a templom hátsó felében, a karzat alatt volt), ahol a két gyertyás akolitus között a szokásos tömjénezés után elénekli a mise evangéliumát. Miután megfüstölték, leveti a palástot, felövezi magát fehér törülközővel, majd két ministráns segítségével elkezd mosni tizenkét kiválasztott férfi jobb lábát. A pap leönti a lábat vízzel, megtörli és megcsókolja, miközben a szköla az előírt antifónákat énekli. A végén a pap kezet mos, visszaveszi a palástot és következik a *Pater noster*, a verzusok és a könyörgés.

Visszatérve a szentélybe a pap a leveti a palástot, a szköla ezalatt a *Tellus ac aethra* himnuszt énekli. Itt következik az oltárfosztás. A *Diviserunt sibi* antifóna, majd a 21. zsolttár elhangzása közben a pap leveszi az oltárról a könyvtartót, a kánontáblákat és az oltárterítőket; csak az oltárkereszt és a gyertyák maradnak ott. Ezután borral lemossa az oltár felületét. A zsolttár két-két verse után visszatérő antifóna ezalatt szóban is megfogalmazza a jelképes cselekmény mély biblikus tartalmát: „Elosztották maguk között ruháimat, s köntösömre sorsot vetettek.”

A szertartás végeztével mindenki visszatért a kastélyba. Rövid vacsora után itt következett a kompletórium és Jézus búcsúbeszédének olvasása.

A (naptári) nap végén körmenetileg ismét a templomba vonultak, hogy elimádkozzák a nagypenteki sötét zsolozsmát.

Nagypéntek, április 22.

A szent háromnap szigorú programja szerint a nagypéntek is reggeli fél 7-es ébresztéssel kezdődött, hogy 7 órakor mindenki frissen végezhesse a primát. Ezután reggeli, majd a szokásos megbeszélések következtek.

9 órakor elimádkozták a terciát, utána pedig megkezdődtek a próbák és az előkészületek. Az énekesek a passiót, majd a szertartások zenei tételeit gyakorolták, az asszisztencia tagjai kitakarították és berendezték a templomot.

(A részletes programot a legújabb —kézírásos— kiegészítésekkel már korábban kifüggesztették a templomkapura. Mivel az internetes híradást nem tudták pontosítani, a kihirdetésnek ez a valóban római módja [vö. *ad valvas Basilicae Principis Apostolorum de Urbe*], amelyet csak X. Pius pápa törölt el, a hagyománytisztelet örömén túl nem csekély gyakorlati haszonnal is járt.)

A nap délben szextával folytatódott. Az ebéd során Barsi atya kötetének nagypénteki részletei hangzottak el; utána lehetőség nyílt egy kis pihenésre.

A délután háromkor esedékes nónát a templomban tartották, mivel hozzá kapcsolódóan keresztúti ájtatosságot is végeztek az említett Barsi-féle nagyheti liturgikus könyv alapján.

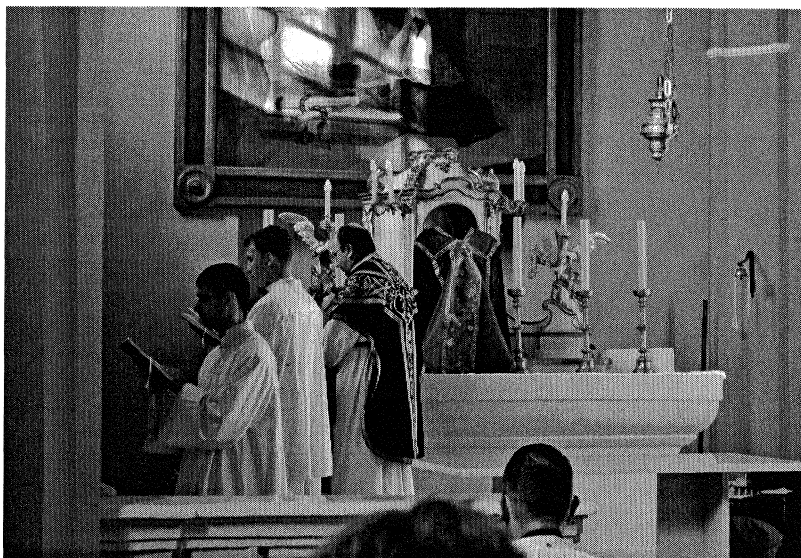
Miután visszatértek a kastélyba, Kovács Ervin Gellért atya elmélkedést tartott a szent háromnap rítusainak liturgikus és teológiai értelméről.

Ezzel a lelki útravalóval indultak el a nagypéntek központi szertartásainak megünneplésére. Szentmiséről ezen a napon nem beszélünk, hiszen az áldozatot az Úr maga mutatta be a keresztfán, s így a liturgiában sincs kánon és átváltoztatás. A köznyelvben „csonka misének” is mondott szertartás pontosabb neve az előszenteltek liturgiája (*liturgia praesanctificationum*), amelyet a keleti egyházak szélesebb körben végeznek. A hagyományos római rítusban ez az egyik legkülönösebb eucharisztikus szertartás, amely nagyon eltér a rendes mise menetétől, s általánosak benne a Requiemre jellemző részletek (pl. nincs csók, nincs meghajlás a személyek felé).

A szertartás a celebráns bevonulásával kezdődik. A ministránsok nem visznek sem gyertyát, sem füstölőt. Mielőtt fellépne az oltárhoz, a celebráns leborul az oltárlépcsőkre és magában elmondja a *Miserere* zsoltárt, miközben a többiek térdelnek.

Ezután egy ószövetségi prófécia és egy újszövetségi szentlecke következik, amelyeket a pap a leckeoldalon olvas, egy lektor pedig a plánumon énekel (a végükön nincs *Deo gratias*). Mindkét olvasmányra egy traktus felel, amelyet a pap könyörgése követ a többiek térdhajtása és felállása után (ezt mindig a *Flectamus genua! — Levate!* felszólítások jelzik).

Krisztus szenvedéstörténetét —ezúttal a János-passiót— a celebráns, a szólisták és a kórus ugyanúgy éneklük, mint virágvasárnap, de az evangéliumként olvasott utolsó szakasznál (*planctus*) nem visznek sem tömjént, sem gyertyát, a végén nincs *Laus tibi Christe* és a papot sem tömjénezik meg.

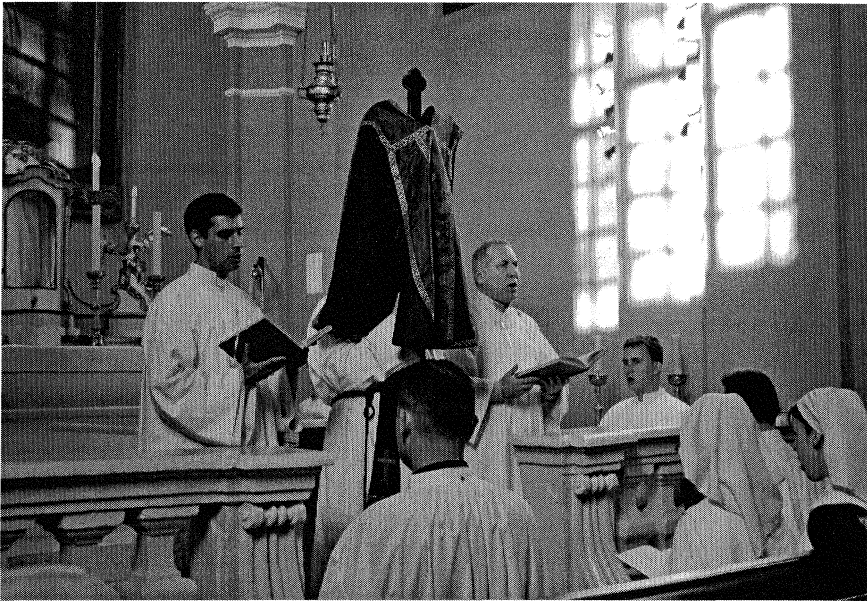

A passió után hangzanak el az általános könyörgések, amelyek a hagyományos római liturgiában egyedül itt találhatók meg. Összesen kilenc van belőlük, mindegyik bevezető felhívásból, a *Flectamus genua! — Levate!* felszólításokra végzett térdhajtásból és magából a könyörgésből áll.

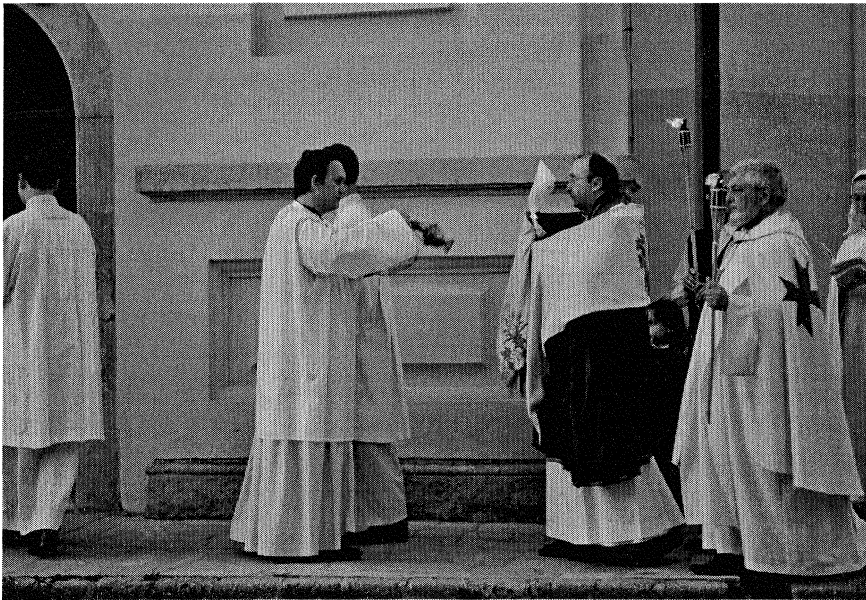
Ezt követi a nagypénteki liturgia sajátos eleme, a kereszt behozatala és az előtte való hódolás rítusa. A pap leveti miseruháját, s a letakart feszülettel a kezében az oltár legfelső szintjén közösen éneklí Jézus panaszéneke, az impropéria első részét. A második rész lent a plánumon, a harmadik pedig az áldoztatórács ajtajánál hangzik el. Az *Agios o Theos* („Szent az Isten”) kezdetű, háromelemű akklamációkra (triszagion, vagyis „háromszorszönt ének”) mindnyájan letérdelnek.

A szertartás a kereszt fölmutatásával és fokozatos leleplezésével folytatódik. A pap az előtte tartott misekönyvből háromszor eléneklí az *Ecce lignum Crucis* antifónát („Íme, a keresztnek fája”), majd leleplezi először a kereszt felső részét, aztán a fejét és jobb karját, végül pedig kitakarja az egész keresztet. A *Venite adoremus!* („Jöjjetek, imádjuk!”) szavaknál mindenki térdet hajt a kereszt felé. A harmadik *Venite* után mindenki térdelve marad; az akolitusok leveszik a leplet a templom összes keresztjéről és a körmeneti keresztről.

A kereszthódolat (*adoratio crucis*) a következőképpen zajlik. A pap lefekteti a feszületet a párnára, leveti cipőit és a manipulust, majd háromszori kettős térdhajtással a kereszthez járul. A harmadikat közvetlenül a keresztnél végzi, s ekkor megcsókolja a megfeszített lábát. Ugyanígy tesznek a ministránsok is, majd utánuk a nép. A szköla eközben a *Dum fabricator mundi* antifónát, majd a *Pange lingua gloriosi lauream certaminis* himnuszt éneklí. Amikor a hívek hódolata befejeződött, a második akolitus és a turifer visszaviszi a feszületet az oltár lépcsőjéhez, a pap pedig visszahelyezi az oltárra.

Mivel a mai liturgiában nincs átváltoztatás, a celebráns előhossa őrzési helyéről az előző nap konsekrált Oltáriszentséget. Ez a szokásos körmenetben történik (most közvetlenül a templom körül) tömjénezéssel és kerepléssel, a szköla eközben a *Laudes omnipotens* himnuszt énekli.

Maga a —szűkebb értelemben vett— előszenteltek liturgiája a felajánlással kezdődik. A celebráns az Oltáriszentséget a korporáléra helyezi, s ugyanide teszi a kelyhet is, amelybe beletöltötte a bort és a vizet. Megtömjénezi az áldozati adományokat, őt és a népet azonban nem füstölik meg.

Az *Orate fratres* után (amelyre nincs válasz) a pap ferális tónusban elénekli a *Pater noster*-t és a *Libera*-t (ez utóbbi csak nagypénteken hallható fennhangon). Ezután következik a Szentostya felmutatása, mialatt az akolitus kerepel. (A kelyhet nem mutatja fel, hiszen annak tartalma nem lett konszekrálva.)

A nagypénteki liturgiában, amely Urunk kereszthalálát jeleníti meg, értelemszerűen csak az *in persona Christi* ténykedő celebráns áldozik, mégpedig úgy, hogy három részre töri a Szentostyát a kehely felett, a fragmentumot a kehelybe ejti, majd néhány ima után magához veszi a Szent Testet (a *Pax Domini* és az *Agnus Dei* elmarad). Ezután kiissza a kehely tartalmát, a maradék Szentostyát pedig a monstranciába helyezi. A purifikálás úgy zajlik, mint a misében, de az első (csak borral való) ablúció nélkül. Posztkommúnió nincs, ahogyan kollekta és szekréta sem volt. A szertartás a pap és az asszisztencia kivonulásával fejeződik be.

Az előszenteltek liturgiája után következik a vesperás a szent háromnapban szokásos módon, a pénteki zsolnárokkal.

Az esti zsolozsmát követő utolsó nagypénteki szertartás a szentsír megnyitása. A pap leveszi a manipulust és a kazulát, fekete palástot ölt, és a szokásos tiszteletadással elhozza az oltárról a Szentséget. A körmenet, mint a Szentség elhozásakor, ismét kivonul a templomból és megkerüli azt. A szentsírnál (amely most azonos volt azzal a hellyel, ahol a Szentséget az előző nap elhelyezték) a celebráns leteszi a monstranciát, megtömjénezi és helyére teszi. Alkalmos időben a leleplezett keresztet is kihelyezik a szentsírra, amelyet innentől kezdve két-két ember folyamatosan őriz, a zsolnároskönyvet imádkozva. Most ez a folyamatos (prózai) zsolnáromondás valóban meg is történt, mégpedig magyar, latin és görög nyelven.

A templomi szertartások után, fél 9-kor közösen elvégezték a kompletóriumot.

Akárcsak az előző két alkalommal, este kilenckor a templomba vonultak, hogy elénekeljék a harmadik, nagyszombati sötét zsolozsmát, melyben a sírmak sorozatát Jeremiás próféta *Recordare Domine* kezdetű imádsága zárta le.

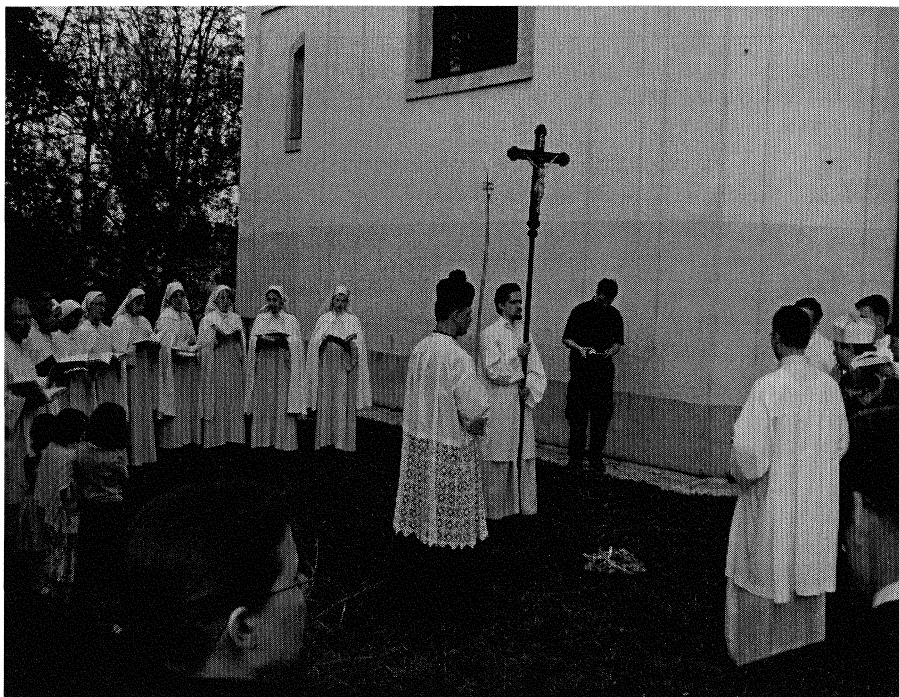
Nagyszombat, április 23.

A húsvéti triduum harmadik napja a megszokott rend szerint zajlott: kezdés primával, utána reggeli és megbeszélések, majd tercia, próbák, szexta, ebéd és pihenés nónáig, ezt követően pedig újabb próbák és közvetlen előkészületek az esti liturgiákra.

A nap egyetlen, nagyszabású liturgiája a húsvéti vigília, amely a lucernáriumból, a keresztkútszentelésből és a szentmiséből áll.

A lucernárium szertartása az ókori Rómából származik és az imádsággal egybekötött esti gyertyagyújtást jelentette, ennek keresztény átértelmezését és kibővítését nyújtják a húsvéti éjszaka fényrítusai.

Az első ezek között a tűzszentelés, mely a templomon kívül történik. A pap albát, lila stólát és palástot ölt, s az asszisztenciával együtt a meggyújtott tűzhöz vonul, miközben a szkóla az *Inventor rutili* himnuszot énekli. A keresztvívő megáll háttal a templomkapunak, szemben vele a celebráns a tűz másik oldalán, jobbján a szenteltvizet vivő első akolitus és a turifer, balján a szertartó és az öt tömjénszemet vivő második akolitus. A tűz és a tömjénszemek megáldása után a turifer a megszentelt tűzből parazsat rak a füstölőbe, szenteltvízhintés következik, majd a pap megfüstöli a tüzet és a tömjénszemeket. A szertartó a tűzről meggyújtja a nála levő kis gyertyát.

Közben a templomban minden fényt eloltanak. A celebráns a lila stólát és palástot fehér stólára, manipulusra és dalmatikára cseréli, kezébe veszi a nád-szálat (*arundo*), amelynek végére három gyertya van erősítve, és megkezdődik a bevonulás a templomba. Elöl megy a turifer, mellette a két akolitus, a keresztvivő, majd a celebráns az arundóval, balján a szertartó a kis gyertyával. A templomba érve az első akolitus meggyújtja az arundón levő első gyertyát. A pap magasra emeli az arundót és térdet hajtva mélyen éneklí a *Lumen Christi* akklamációt. A többiek térdhajtás után így felelnek rá: *Deo gratias*. A menet tovább megy a templom közepéig, ahol elhangzik (magasabb hangon) a második *Lumen Christi* és meggyújtják a második gyertyát, majd ugyanez harmadszor is megtörténik a szentély bejáratánál.

A szentélybe érve a celebráns az állványhoz lép, jobbján a szertartó, a keresztvivő és a turifer, balján az arundót vivő első akolitus és a második akolitus a tömjénszemekkel. Tömjénbetét s a könyv megfüstölése után a pap összetett kézzel elkezd énekelni az *Exsultet* kezdetű húsvéti örömeiket (*praeconium paschale*). A *curvat imperia* („meghajlítja a birodalmakat”) szavaknál megáll, a húsvéti gyertyához megy s a tömjénszemeket a gyertyába szúrja. A *rutilans ignis accendit* („fénylő tűz gyújtja lángra”) szavaknál a celebráns ismét megáll, átveszi a második akolitustól a gyertyát, s az arundo egyik égő gyertyájáról meggyújtja a kis gyertyát, róla pedig a húsvéti gyertyát. Mikor az *apis mater eduxit* („a méhek anyja hozta létre”) szavakhoz ér, a második akolitus ismét meggyújtja kis gyertyáját az arundóról, s kiosztja a lángot a híveknek.

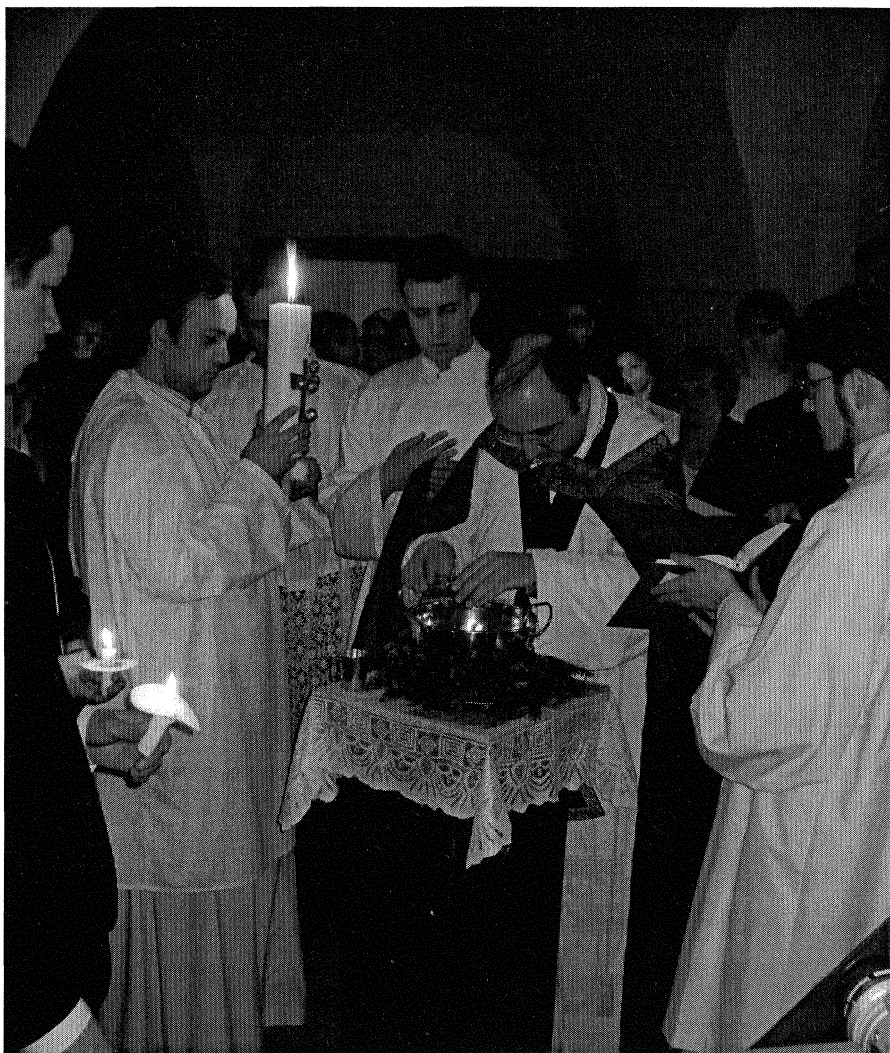
Az *Exsultet* végeztével a celebráns a fehér dalmatikát lila stólára, manipulusra és kazulára cseréli, a leckeoldalra megy és halkán elkezd olvasni a próféciákat, amelyeket a népnek a lektorok énekelnek. Összesen négy prófécia hangzik el, mindegyik után egy-egy traktussal, amelyet a pap *Flectamus genua!* — *Levate!* felszólítására térdhajtás, majd könyörgés követ. Az utolsó könyörgés után a szkóla a *Sicut cervus* traktust éneklí, amely — mint a hozzá kapcsolódó könyörgés kibontja — a vizek forrására való kívánczossággal az újjászülető népnek a keresztiség misztériuma iránti vágyakozását fejezi ki.

Itt következnek tehát a keresztkút-szentelés rítusai, amelyek kellékeit (víz-tartó edény, szenteltvízhintó, szent olajak stb.) ezúttal a templom hátsó felében, a kórus alatt készítették elő.

A keresztkútszentelés körmenettel indul, amelyhez az akolitusok meggyújtják gyertyáikat, a pap pedig a lila kazulát és manipulust letéve lila palástot ölt magára. A menet élén a szertartó halad, utána megy a turifer a húsvéti gyertyával, majd a körmeneti kereszt és a celebráns, oldalán a két akolitus. A menet a templomot megkerülve vonul a keresztelőkúthoz, mialatt a szkóla a *Rex sanctorum angelorum* himnuszt éneklí.

Miután a menet visszaért a templomba, a celebráns megáll a keresztkút előtt, palástját kétfelől az akolitusok tartják, balról a szertartó áll mellette, jobbról pedig a turifer a húsvéti gyertyával. A pap könyörgést mond, majd eléneklí a prefáció formájú szentelő imádságot. A *purificandis mentibus efficaces* („az elmék

megtisztítására hatékonyak”) szavakra a celebráns átveszi a húsvéti gyertyát és belemártja annak végét a vízbe, miközben a *Descendat in hanc plenitudinem fontis* („Szálljon le a forrás e teljességére”) szavakat énekli. Ezt még kétszer elismétli, egyre mélyebben belemerítve a gyertyát a vízbe és egyre magasabban énekelve. A prefáció végeztével a celebráns vizet merít a kútból, s az akolitusok kíséretében meghinti vele a körülállókat és a népet, mint *Asperges*-kor. Miután visszatértek a keresztkúthoz, az első akolitus átnyújtja a celebránsnak a katekumenolajat (aki abból önt a vízbe), majd a krizmaolajat (abból is önt), végül egyszerre mindkét olajat (azokból is önt). A pap összekeveri az olajakat a vízzel, majd vattával és törölközővel megtörli a kezét.

Következik a keresztelési szertartás. A celebráns ehhez a lila stólát s palástot fehérre (most arany színűre) cseréli. Az első akolitus nyújtja neki a szükséges kancsót a keresztelendő háromszori leöntéséhez, a krizmát a megkenéséhez, az átadandó fehér ruhát az újjászületés jeleként s a gyertyát, melyet a húsvéti gyertyáról gyújt meg. — Ez alkalommal egy fiatal férfi keresztelkedett meg.

Ezek után a körmenet visszaindul a szentélybe, mialatt a mindenszentek litániáját éneklük. A húsvéti gyertyát visszateszik a tartójára, a celebráns a szentély bejáratánál leveti az arany palástot és stólát, majd az oltár előtt arcra borul, az asszisztencia pedig letérdel. A litánia invokációit két kántor éneкли, kik a plánumon középen térdelnek. Amikor a *Peccatores — Te rogamus, audi nos* („Mi bűnösök — Kérünk Téged, hallgass meg minket”) részhez érnek, a pap kivonul, hogy átöltözzék a szentmiséhez. Az akolitusok ezalatt feldíszítik az oltárt és meggyújtják az oltár gyertyáit.

A húsvéti vigíliamise a szokásos lépcsőimával kezdődik, a szkóla a Kyriét éneкли (introitus nincs). A celebráns megtömjénezi az oltárt, majd introitus nélkül mondja a Kyriét a leckeoldalon. A Gloria előtt két kántor a szentély bejáratánál térdelve éneкли az *Ó, fõlséges Isten papja* trópus, amely a Gloria visszaadására kéri fel a papot. A Gloria intonációjára az akolitusok csõngetnek, a harangok megszólalnak, az orgona felharsan, s leveszik a leplet minden képrõl és szoborról.

A kollektá és a szentlecke után az elõénekesek *A vágyva vágyott éneket* trópusal vezetik be az Alleluja visszatérését, amelyet a celebráns háromszor egyre magasabban intonál. Az Alleluja *Confitemini Domino* verzusát a *Laudate Dominum* traktus követi. A továbbiakban minden a szokásos módon zajlik egészen az áldozásig, kivéve, hogy az akolitusok nem visznek gyertyát az evangéliumhoz, s hogy nincs Credo, offertórium és Agnus Dei.

Az áldoztatás végeztével rögtõn elkezdõdik a szentmisébe illeszkedõ rövidített vesperás, amely a 116. zsoltárból és a Magnificatból áll (antifónákkal együtt), zárókönyörgése pedig a mise posztkommúniója. Az eucharisztikus szertartás az *Ite missa est alleluia alleluia* elbocsátással végzõdik.

A szentmise után a szkóla és a hívek a szombati kompletóriumot imádkozták, miközben az asszisztencia átrendezte a szentélyteret a húsvétvasárnap viaszító zsolozsmához (matutínium egy nokturnussal és laudes).

A zsolozsmába —a matutínium utolsó responzóriuma után (*Dum transisset sabbatum*)— van beillesztve a feltámadási szertartás és a hozzá kapcsolódó körmenet paraliturgiája. A celebráns vállkendõt, albát, cingulust, fehér stólát és palástot ölt, majd az asszisztenciával együtt a szentsírhoz vonul. A szentsírnál kettõs térdhajtás után a pap felemeli az ott elhelyezett keresztet és átadja a keresztvivõnek (ez lesz majd a körmeneti kereszt). A celebráns állva kezdi el énekelni az *Exsurge* antifónát („Kelj fel, Uram, miért alszol?”), a szkóla pedig folytatja a zsoltárral együtt. A Szentség megtömjénezése után a celebráns a vállára terített vélummal megfogja az Oltáriszentséget, a nép felé fordul és a *Resurrexi* antifónát intonálja, amelyet az énekesek folytatnak („Feltámadtam, és újból veled vagyok, alleluja...”) Ezután körmenetileg a fõoltárhoz vonulnak, ahol a celebráns a nép felé fordulva háromszor egyre magasabb hangon éneкли: *Pax vobis, ego sum, alleluia* („Békesség veletek, alleluja!”), ugyanígy éneкли a feleletet is: *Nolite timere, alleluia* („Én vagyok, ne féljeteк, alleluja!”)

A celebráns ezután intonálja a *Feltámadt Krisztus e napon* népéneket, és megindul a feltámadási körmenet. Elõl megy a keresztvivõ, utána halad a húsvéti

gyertya és a feltámadási szobor, majd a csengető szertartó és a turifer, aki visszafordulva állandóan tömjénezi a Szentséget. Ezután következik a pap az Oltáriszentséggel, két oldalán a gyertyát tartó akolitusok, körülöttük pedig fáklyavivők haladnak, őket követi a szkóla és a nép. A körmenet ezúttal nem közvetlenül a templomot kerülte meg, hanem a templom körüli nagyobb zöld területet járta körbe a kiépített utcák mentén. (Bizonyosan meglepetést okozott, amint az éjszakai gyömrői ófaluban zúgott a harangszó.)

A templomba visszatérve a feltámadási szobrot az oltár evangéliumi oldalára helyezik, a celebráns pedig az oltárra teszi és megtömjénezi a Szentséget. Állva éneklék a *Regina caeli* antifónát a verzussal és könyörgéssel, térden állva a *Tantum ergo* himnuszt, alatta tömjénezéssel. Az újabb verzus és könyörgés után a pap szentségi áldást ad, elhelyezi az Oltáriszentséget a tabernákulumban, majd a *Te Deum*-ot intonálva folytatja a matutíniumot, amelyet a laudes követ. A zsoltosma végén a *Benedicamus Domino*-t az előénekesek a *Surrexit Christus hodie* trópusal éneklék.

A húsvéti zsoltosma végeztével visszatértek a kastélyba, ahol a még talpon levők könnyű vacsorával zárták a szent háromnapot.

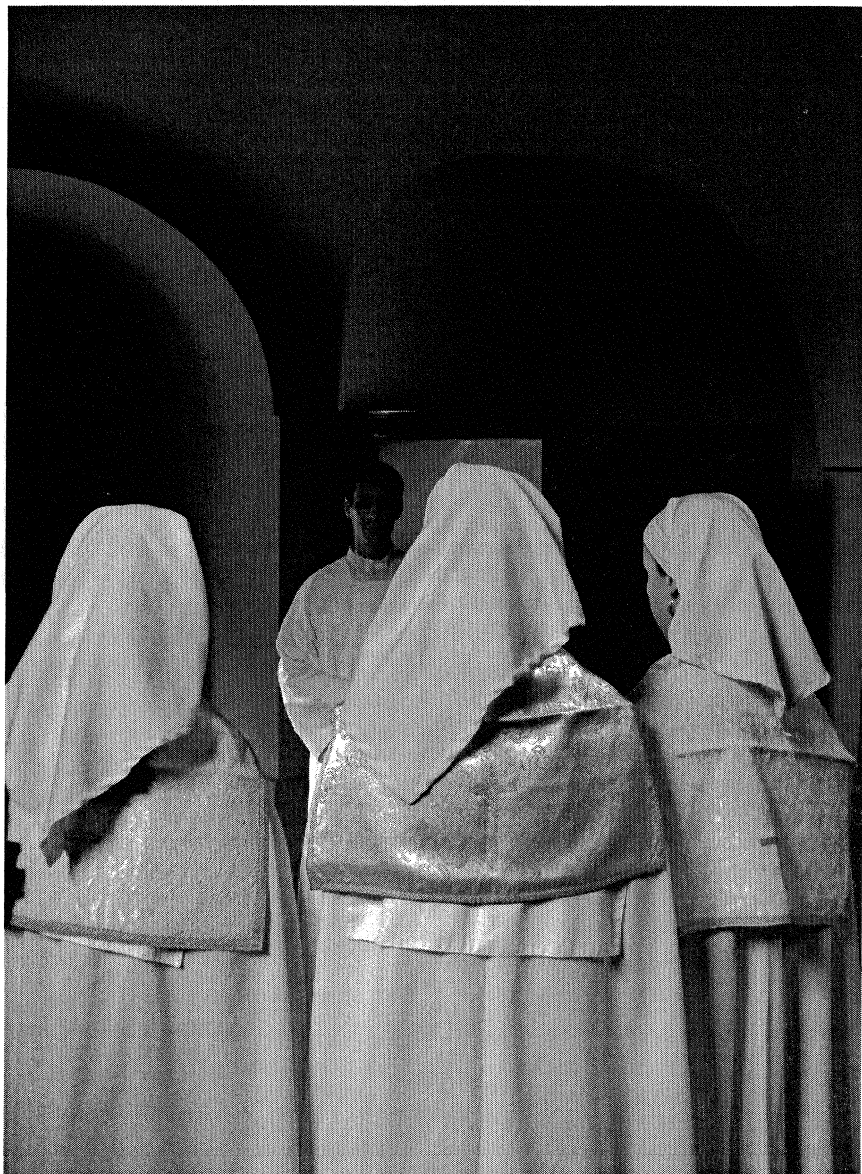
Húsvétvasárnap, április 24.

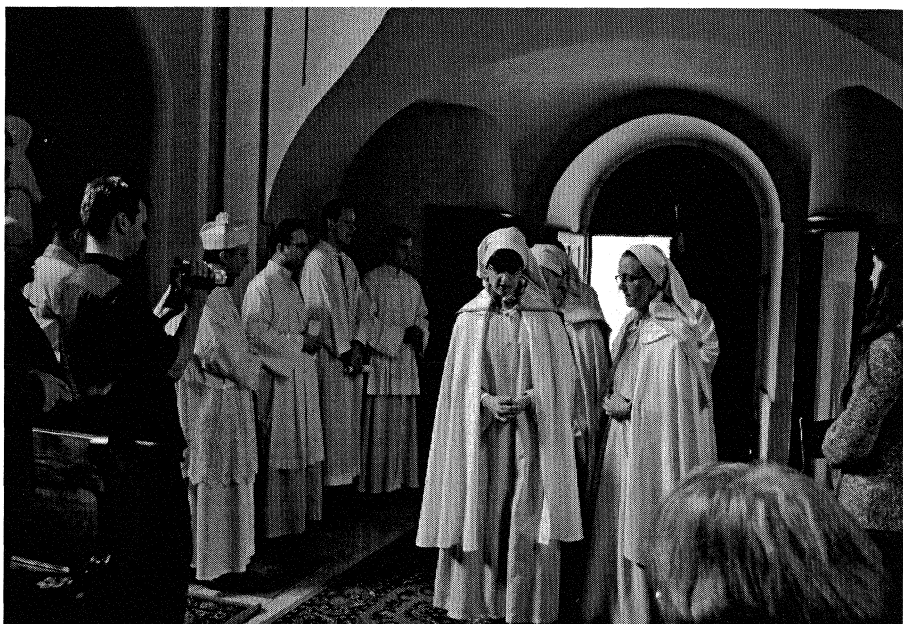
A *Triduum Sacrum Paschale* véget ért, s elérkezett Urunk feltámadásának vasárnapi ünnepe. Ezt a fél napot a Szent Mihály Laikus Káptalan még Gyömrőn töltötte, hogy az ünnepi szentmisével tegye teljessé a nagyszerda este megkezdett szertartások sorozatát. A program reggel hétkor a rövidített húsvétvasárnapi primával kezdődött, amelyben a bevezető részek a szokásosak, a himnusz elmarad, a 117. zsoltárt pedig három allelujából álló antifóna keretezi. A kapitulum, rezponzorium és verzikulum szintén hiányzik, helyettük a húsvéti graduále és Alleluja (*Haec dies* és *Pascha nostrum*) hangzik el, amint korábban a laudesben és később a szentmisében is.

A zsoltosma után becsomagoltak és rendbetették a szállásukat, majd kilenc órakor körmenetben vonultak át a templomba.

A szentmise előtt húsvéti misztériumjáték (*visitatio sepulcri*) jelenítette meg az evangéliumban előadott történetet az asszonyok látogatásáról, az üres sírről és az angyal híradásáról.

A sok különleges és bonyolult rítus után, amelyekre annyit készültek és amelyeket éppen ezért nem minden izgalom nélkül végeztek el, jó érzés volt az ünnepi szentmisében újra találkozniuk a rendes vasárnapi liturgia ismerős szövegeivel és gesztusaival. Ezekben kissé megpihenve talán könnyebben tudtak belefeledkezni a húsvéti öröm ragyogásába. A mise celebránsa *Alácsi Ervin János* tábori lelkész volt. Homíliáját ld. lapunk jelen száma 169–170. oldalain.

A mise után rögtön a templombelső visszarendezése következett, hiszen nem sokkal később már egy másik liturgiát kellett befogadnia. A gyömrői napok programját a kastélyban tartott sonkás-tojásos vendégség zárta, amelyhez a gyermekek tojásfestéssel készítettek személyre szóló ajándékokat.

A Szent Mihály Laikus Káptalan honlapjának (<http://capitulumlaiorum.blogspot.com/>) leírásai alapján. Rihmer Zoltán tudósítását a Kántorlapokra alkalmazta Déri Balázs.